

5/1-2010

NOTE ASUPRA PRAGMATISMULUI AMBROZIAN

Anton ADĂMUȚ

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași)

Rezumat: *Premisa de la care pornesc, în acest text, este cea conform căreia, cel puțin în Apus, Ambrozie este unul dintre primii pragmaticieni. De aceea, Tixeront, de exemplu, îl va numi „episcopul politician”, și Labriolle „episcopul diplomatic”. Ce face Ambrozie? Prezidează conciliilor, introduce imnurile în Biserică, se preocupă de convertirea lui Augustin, studiază Scriptura și pe scriitorii greci și latini. Filon și Origen sunt mentorii săi în exegeză, iar Atanasie, Vasile cel Mare, Chiril, Didim și Grigore de Nazianz, în dogmatică și morală. Cu toate acestea, el nu este atras de metafizică și nu acordă prea mare importanță filosofilor. Scrierile sale sunt, în primul rând, practice. El nu va ajunge niciodată la profunzimea gândirii lui Augustin sau la verva și discursul agresiv al Sfântului Ieronim. Labriolle spune că Ambrozie creează o „a doua ordine” în literatură. Stilul lui este dominat de forță temperată, bunătatea și armonie. Aceasta nu l-a făcut pe Ambrozie nici „creator” de dogmă, nici un spirit speculativ. Scopul, cel puțin în tratatele dogmatice, este de a educa pe creștini în a-și controla modul de gândire sau greșelile care ar putea fi amenințătoare pentru credință.*

NOTES ON AMBROSIAN PRAGMATISM

Abstract: *The premise that I start from, in this text, is that according to which, at least in the West, Ambrose is one of the first pragmatics. That is why Tixeront, for example, will name him „political bishop”, and Labriolle „diplomatic bishop”. What does Ambrose do? Chairs the councils, introduces the Ambrosian hymns in the Church, takes care of Augustine’s conversion, studies the Scripture, the Greeks and Latins. Philo and Origen are his masters in exegesis, Athanasius, Basil the Great, Cyril, Didymus and Gregory of Nazianzus in dogma and moral. However, he is not attracted by metaphysics and does not excessively value the philosophers. His teachings are first of all practical. He will never reach the depth of Augustine or the verve and incisive language of Saint Jerome. Labriolle says that Ambrose makes a „second order” literature. His style is dominated by a temperate force, kindness and harmony. This made Ambrose neither a dogma „creator” nor a speculative spirit. The aim, at least in the dogmatic treatises, is to educate the Christians on what they think or to control the errors that could threaten faith.*

MORE ADDITIONS TO MALTBY’S LEXICON OF ANCIENT LATIN ETYMOLOGIES AND MARANGONI’S SUPPLEMENTUM ETYMOLOGICUM: THE SCHOLIA TO LUCAN

Neil ADKIN

(University of North Carolina at Chapel Hill)

Abstract: *In general the student of classical etymologizing is well served by the works of Maltby and Marangoni, which can however be shown to require supplementation. This paper furnishes addenda from the scholia to Lucan.*

**COMPLETĂRI LA LEXICONUL LUI MALTBY DESPRE VECHILE
ETIMOLOGII LATINE ȘI SUPPLEMENTUM-UL ETYMOLOGICUM LUI
MARANGONI: COMENTARIILE CĂTRE LUCAN**

Rezumat: *În general, studentul interesat de etimologia clasică se poate baza pe lucrările lui Maltby și Marangoni, care totuși pot fi completate. Acest document furnizează un adaos la comentariile la opera lui Lucan.*

LA RINUNCIA DI PLAUTO AL MILES

Nicola BIFFI
(Università degli Studi di Bari)

Abstract: *The distortion of the soldier figure in Plauto's Miles gloriosus is already completed in the initial scene, not only through the mockery of the alleged „heroic” deeds, but also and in particular through the revolting and less manly characterization of his appearance.*

RENUNȚAREA LUI PLAUT LA MILES

Rezumat: *O denaturare a imaginii soldatului în opera lui Plaut Miles gloriosus este deja finalizată în scena inițială, nu numai prin bătaia de joc a preținsei fapte „eroice”, ci, de asemenea, și în special prin caracterizarea revoltătoare și mai puțin bravă a înfățișării sale.*

**SULL'ETHOS MILITARE DI AEZIO: CONGETTURA A
MEROB. PANEG. PROS. FRG. IA 18**

Antonella BRUZZONE
(Università degli Studi di Sassari)

Abstract: *On Flavius Merobaudes' Panegyric in prose frg. IA lines 18 f. this new reading is suggested: <comitatus> / non adparatus sed conversatio.*

**DESPRE ETHOS-UL MILITAR AL LUI AETIUS: IPOTEZĂ LA MEROB.
PANEG. PROS. FRG. IA 18**

Rezumat: *Despre Panegiricul Merobaudes al lui Flavius scris în proză, frg. IA, versul 18 f. este sugerată această nouă interpretare: <comitatus> / non sed conversatio ad paratus.*

**SOCIETÀ ED ERESIA ALLA FINE DEL IV SECOLO:
COSTANTINOPOLI 379-383**

Alessandro CAPONE
(Università del Salento)

Abstract: *The study analyzes the situation of the city of Constantinople in the years 379-383, with the aim to illustrate the characteristics of the religious-political phenomena. The start point is a well-known passage of the Gregory of Nyssa sermon On the Divinity of the Son and the Holy Spirit. An attempt is done to understand the relationship existing between Orthodox and Heretics, what kind of social penetration had both the orthodox and the heterodox Christianity and finally what was the goal of the imperial laws. A very complex and articulated picture emerges: the composition of the social and religious groups has to be more deeply understood, in their diversified intersecting; the Constantinople's Orthodoxy was primarily, if not exclusively, aristocratic; the imperial laws were moved by a pragmatic perspective aimed to protect public safety and order. In this situation Gregory of Nyssa became more and more important, a voice of the Nicene elite in the city.*

**SOCIETATE ȘI EREZIE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL IV-LEA:
COSTANTINOPOL 379-383**

Rezumat: *Studiul analizează situația cetății Constantinopol între anii 379-383, cu scopul de a ilustra caracteristicile fenomenelor politico-religioase de atunci. Punctul de pornire este un renumit fragment din predica lui Grigore de Nyssa Despre Divinitatea Fiului și a Duhului Sfânt. Se încearcă a înțelege relația existentă între ortodocși și eretici, ce fel de pătrundere socială a avut creștinismul ortodox cât și cel heterodocs și, în final, care a fost scopul legilor imperiale. Apare o imagine extrem de complexă și limpede: componența grupurilor sociale și religioase trebuie să fie înțeleasă mai profund, în intersectarea lor diversă; Ortodoxia Constantinopolului a fost, în primul rând, dacă nu în mod exclusiv, una aristocratică; legile imperiale au căpătat o perspectivă pragmatică ce viza protecția siguranței și a ordinii publice. În această situație Grigore de Nyssa a devenit tot mai important, o voce a elitei din cetatea niceniana.*

**L'UNITÀ DELLA CHIESA (1 COR 1, EF 4)
IN BASILIO DI CESAREA E GREGORIO DI NAZIANZO**

Mario GIRARDI
(Università degli Studi di Bari)

Abstract: *Basil of Caesarea and Gregory of Nazianzus express similar exegetical notes (on 1 Cor 1 and Eph 4) and attitudes about ecclesial unity during the troubled second-half of IVth century. Biblical quotations and references point to a pastoral and exhortatory*

exegesis: they are inserted in a texture of testimonia, taken from Paul's writings, focused on the metaphor of Church (and local Churches) as a body, full of charisms for a service in love, a „mystery”, united by his Head, Christ (1 Cor + Rm 12). From these a biblical theology of unity derives, against Arians and rivalries between the most important Eastern episcopal sees. Pauline roots are very important for the two Cappadocians' biblical and theological speculation, and for the life of congregations, from Basil's ἀδελφότης to the local one, linking East to West (in Gregory).

UNITATEA BISERICII (1 COR. 1, EFES. 4) LA VASILE DE CAESAREA ȘI GRIGORE DE NAZIANZ

Rezumat: *Vasile de Caesarea și Grigore de Nazianz exprimă note exegetice (la 1 Cor. 1 și Efes. 4) și atitudini similare cu privire la unitatea eclezială în timpul celei de a doua jumătăți tulburi a secolului al IV-lea. Citatele și referințele biblice fac trimitere la exegeză pastorală și duhovnicească: acestea sunt introduse în structura mărturiei luate din scrierile lui Pavel, care se axează pe metafora Bisericii (și a Bisericilor locale), ca un organism plin de harisme, pentru o slujire în dragoste, o „taină”, unită prin Capul său, Hristos (1 Cor. și Rom. 12). Din acestea derivă teologia biblică a unității, împotriva arienilor și a rivalităților dintre cele mai importante scaune episcopale răsăritene. Rădăcinile pauline sunt foarte importante pentru speculațiile „biblice și teologice ale celor doi capadocieni, și pentru viața comunităților, de la ἀδελφότης a lui Vasile până la cea locală, care leagă Răsăritul de Apus (prin Grigore).*

PAUL DE SAMOSATE, UN EVEQUE PAS COMME LES AUTRES? L'ÉGLISE D'ANTIOCHE DANS LA TOURMENTE POLITICO-RELIGIEUSE AU MILIEU DU IIIe SIECLE

Attila JAKAB
(Budapest)

Abstract: *The most common opinion considers that Antioch was one of the most important centers of ancient Christianity, especially since the Christians have received their name in this famous city of the Roman Empire, where only a few years after Jesus' death an important community of his disciples already had its center. In fact, we know very little about Antiochian Christianity at that time. The best known figure is Ignatius (early 2nd century), of which even Eusebius doesn't know too much, though the II and III centuries are very important for the establishing of the doctrine and institutional organization of the Church. When Paul of Samosata appeared, the Empire suffered a time of general crisis, in the East the most known being the region of Palmyra governed by Odeinath. We can say that Paul - who considered that Jesus Christ was only a man (because of a Judeo-Christian theological tradition) - can be linked to this king, and not to Queen Zenobia. Paul, who was bishop and imperial official (ducenarius), had from the beginning a position that opposed to that of the community, who tried to dismiss him from his office (the first time in 264) with the support of the bishops who followed the Origenist theology, but it didn't succeed this time. The second attempt for his replacement happened during the winter of 268/269, short time after the assassination of Odeinath. This time he was accused to live a luxurious and immoral life, so they elected another bishop, the son of his predecessor. However, due to the*

inability of the Roman government and also because of the war which was started by Palmyra, who had been spread throughout the East, for several years the two bishops had to live together. But in 272, at the request of the Christians in Antioch, Emperor Aurelian decides that the property and all the goods of the Church belong to the bishop who was in communion with the Bishop of Rome. Paul was expelled from the church and marginalized together with his followers. This story shows that the collaboration between the Church and the Empire began decades before the times of Constantine the Great. Maybe it's time to pay more attention to the history of Christianity contextualized in the reality of the third century: the age of the emperors of the Sever family, of the persecutions, and especially of the tacit recognition of the Church starting with Gallienus in 260, exactly when Paul of Samosata became bishop of Antioch.

**PAUL DE SAMOSATA, UN EPISCOP NU LA FEL CA CEILALȚI?
BISERICA ANTIOHIEI ÎN TULBURĂRILE POLITICE ȘI RELIGIOASE DE
LA MIJLOCUL SECOLULUI AL III-LEA**

Rezumat: *Opinia cea mai răspândită consideră Antiochia unul dintre cele mai importante centre ale creștinismului vechi, mai ales că creștinii și-au primit numele în acest oraș de seamă al Imperiului roman, unde câțiva ani numai după moartea lui Isus o comunitate importantă a discipolilor săi își avea deja sediul. În realitate, cunoaștem foarte puțin despre creștinismul antiohian din acea perioadă. Figura cea mai cunoscută este Ignatie (începutul secolului II), despre care nici Eusebius nu știe mare lucru, deși secolele II și III sunt foarte importante pentru stabilirea doctrinei și organizarea instituțională a Bisericii. În momentul în care apare Paul de Samosata, Imperiul traversează o epocă de criză generalizată, în Orient remarcându-se Palmyra guvernată de Odeinath. Putem spune că Paul – care considera pe Isus Hristos om (în virtutea unei tradiții teologice iudeocreștine) – poate fi legat de acest rege, și nu de regina Zenobia. Paul, episcop și funcționar imperial (ducenarius), a avut de la început o poziție contrară celei a comunității, care a încercat să-l demită din funcție (prima dată în 264) cu ajutorul episcopilor adepți ai teologiei origeniste, dar în zadar. A doua încercare de destituire a avut loc în iarna lui 268/269, nu mult după asasinarea lui Odeinath. Cu această ocazie, l-au acuzat că are un trai fastuos și imoral și au ales un alt episcop, pe fiul predecesorului său. Însă, datorită neputinței puterii romane și a războiului declanșat de Palmyra, care a ocupat tot Orientul, timp de câțiva ani cei doi episcopi au fost nevoiți să conviețuiască. În 272 însă, împăratul Aurelian, la cererea creștinilor din Antiochia, hotărăște că imobilul și bunurile bisericesti aparțin episcopului aflat în comuniune cu episcopul din Roma. Paul a fost dat afară din casa bisericească și marginalizat împreună cu adepții săi. Această istorie ne arată că întrepătrunderea Bisericii și a Imperiului a început cu decenii înainte de Constantin cel Mare. Poate este timpul să acordăm mai multă atenție istoriei creștinismului contextualizat în realitatea secolului III: epoca Severilor, a persecuțiilor și mai ales a recunoașterii tacite a Bisericii începând cu Gallienus, în 260, exact atunci când Paul de Samosata ajunge episcop la Antiochia.*

**L'UNITÀ DELLA CHIESA NELLE OMELIE DI GIOVANNI
CRISOSTOMO (I COR 1, 10-13 ED EPH 4, 1-16)**

Giovanni Antonio NIGRO
(Università degli Studi di Bari)

Abstract: *In IVth century Antioch torn by schisms, heresies and religious dissent, John Chrysostom's vibrating speeches fought for unity. In his Homilies on St. Paul's Epistles (to I Corinthians and Ephesians), he claimed the value of unity through love and faith and showed the dangers threatening Church by telling metaphors such as fever, fire, Christ's dismemberment. Such a harmful situation he traced back to envy (zēlos), selfishness (philautia), ambition (philoneikia) and longing for riches, power and honour (chrēmātōn erōs, philarchias, doxēs) by some clerks aiming to create their own parties. Against them and their followers, John Chrysostom stressed that Christ alone is the Head of the Church and His love is the source from which spring out loving each other (agapē), sacramental communion and compliance to right faith, in order to recover wrongdoers and avoid further losses among his congregation.*

UNITATEA BISERICII ÎN OMILIILE LUI IOAN HRISOSTOM (I COR. 1, 10-13 □ I EFES. 4, 1-16)

Rezumat: *În Antiohia secolului al IV-lea, cea sfâșiată de schisme, erezii și disidență religioasă, discursurile vibrante ale lui Ioan Hrisostom luptau pentru unitate. În omiliile sale la Epistolele Sfântului Pavel (cătore Corinteni și Efeseni), el susținea valoarea unității prin iubire și credință și a arătat pericolele ce amenințau Biserica folosind metafore, precum febră, foc, dezmembrarea lui Hristos. El a urmărit o astfel de situație dăunătoare, plină de invidie (zēlos), egoism (philautia), ambiție (philoneikia) și dorul de bogății, putere și onoare (chrēmātōnerōs, philarchias, doxēs), la unii funcționari cu scopul de a crea propriile lor partide. Ioan Hrisostom a subliniat împotriva lor și a adepților acestora, faptul că singur Hristos este Capul Bisericii, iar dragostea Lui este izvorul din care se revarsă, iubindu-se reciproc (agape), comuniunea sacramentală și supunerea față de dreapta credință, în scopul de a-i recupera pe răufăcători și de a evita alte pierderi în rândul comunității sale.*

IMMAGINI SONORE IN OVIDIO: DA ROMA A TOMI

Francesco SCODITTI
(Università degli Studi di Bari)

Abstract: *The poetry of Ovid during the years he lived in Rome shows a substantial number of references to musical art, an intense interest in the sound and the instrumental practice of his era that seems, however, as the author demonstrates in this article, strongly attenuated in the works of exile. Of some thirty musical instruments of various kinds present in the compositions before the relegatio at Tomis, few come back in Tristia and Epistulae, and almost always, such as it happens with lyra, with a not strictly technical and musical value, but above all as symbols of an existential condition of sadness that comes from constant reflection on past life. Probably, however, the relegation to the distant Tomis weakens the poet's interest in music and performers, also due to the heavy detachment that Ovid, a fashionable poet with an ear for music, suffered with the removal of all the lively*

activities connected with the music and the many theatrical and musical initiatives in Rome during the Augustan period.

IMAGINI SONORE ÎN OPERA LUI OVIDIU: DE LA ROMA LA TOMIS

Rezumat: *Poezia lui Ovidiu din perioada în care a trăit la Roma prezintă un număr important de trimiteri la arta muzicală, un interes intens față de sunet și de practica instrumentală a epocii sale, care pare, totuși, după cum autorul demonstrează în acest articol, puternic atenuat în lucrările sale scrise în exil. Din cele vreo treizeci de instrumente muzicale de diferite tipuri, care sunt prezente în compozițiile de dinainte de exilarea sa la Tomis, puține revin în Tristele și Epistulae, și aproape întotdeauna, așa cum se întâmplă cu lira, cu o tehnică și o valoare muzicală care nu sunt stricte, dar mai presus de toate ca simboluri ale unei condiții existențiale de tristețe, care provine de la o reflecție constantă asupra vieții sale trecute. Probabil, însă, că exilul în îndepărtatul Tomis slăbește interesul poetului pentru muzică și interpreți, de asemenea, ca urmare a detașării profunde pe care Ovidiu, un poet la modă cu o ureche fină pentru muzică, o îndura prin îndepărtarea sa de toate activitățile legate de muzică și de numeroasele inițiative teatrale și muzicale din Roma în perioada lui Augustus.*

EPH 4 NELLE OMELIE SUL CANTICO DEI CANTICI DI GREGORIO DI NISSA

Ilaria TRABACE
(Università degli Studi di Bari)

Abstract: *In this article are studied all the quotations from Eph 4 made by Gregory of Nyssa in his Homiliae in Canticum Canticorum. This work, which is one of the last ones written by Gregory (probably dated on 391), is considered to be the top of his exegetic studies. Following the interpretation by Origen, Gregory considers the Song as the symbol of Soul's Love for Logos (so in Philon), or as the symbol of Church's love for Christ. Gregory mentions the encouragement of Paul to the Unity especially in those homilies where the second interpretation of the Song predominates. In particular the Stretcher and the Temple of Solomon (Ct 3, 9-10) and Bride's neck (Ct 4, 4) represent the Unity of the Church and its charisma. From Eph 4, 13-14 Gregory gets the idea of aetas spiritalis according to which the age of the Soul does not necessarily correspond to the real age of a man. Two different interpretations of the Song find their agreement thanks to the doctrine of epektasis, according to which the dove is the symbol at the same time of God (to whom every soul aspires), of the eschatological unity of the Souls (imagine of the Original unity) and finally the symbol of the Church (bound by Holy Spirit which Christ promised to his disciples).*

EFES. 4 ÎN OMILIILE DESPRE CÂNTAREA CÂNTĂRILOR ALE LUI GRIGORE DE NYSSA

Rezumat: *În acest articol sunt studiate toate citatele din Efes. 4 preluate de Grigore de Nyssa în Homiliae in Canticum Canticorum. Această lucrare, care se află printre ultimile scrieri ale lui Grigore (datată probabil în 391), este considerată a fi apogeul studiilor sale*

exegetice. Urmărind interpretarea lui Origen, Grigore consideră Cântarea drept un simbol al iubirii sufletului față de Logos (la fel este și în lucrarea lui Filon), sau ca simbol al iubirii Bisericii pentru Hristos. Grigore menționează sprijinul pe care Pavel l-a dat ideii de Unitate, amintit în special în acele omilii în care predomină al doilea mod de interpretare a Cântării. Mai ales tronul și Templul lui Solomon (Cânt., 3, 9-10) precum și gâtul miresei (Cânt., 4, 4) reprezintă unitatea Bisericii și harurile ei. Din Efes. 4, 13-14 Grigore preia ideea de aetas spiritualis potrivit căreia vârsta sufletului nu corespunde neapărat vârstei reale a omului. Două interpretări diferite ale Cântării își descoperă punctul comun datorită doctrinei epektasis, conform căreia porumbelul este un simbol, în același timp al lui Dumnezeu (la care aspiră fiecare suflet), al unității eshatologice a sufletelor (imaginea unității inițiale), precum și un simbol al Bisericii (cuprinse în Duhul Sfânt, pe care Hristos l-a făgăduit discipolilor săi).

OBSERVATIONS ON LATIN POETRY

Heather WHITE

(Classics Research Centre, London)

Abstract: *The author proposes new meanings and translations of different Latin poetic works.*

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA POEZIA LATINĂ

Rezumat: *Autorul propune sensuri și traduceri noi din diferite opere poetice latine.*

ITINERARIA ECCLESIASTICA NELLA SCYTHIA MINOR

Nelu ZUGRAVU

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași)

Sommario: *„Itinerari ecclesiastici” vengono denominate le forme di mobilità finalizzate ad azioni di natura ecclesiastica: relazioni con altre eparchie e con diversi centri dell'autorità della Chiesa universale, la partecipazione ai concilia, contatti tra vescovi locali e governanti, corrispondenza, trasferimenti di reliquie, il pellegrinaggio, ecc. Gli itinerari ecclesiastici vengono classificati sia in funzione dello status delle persone, cioè consacrati (vescovi, monaci, persone a servizio di un'autorità ecclesiastica) o semplici credenti, sia in funzione della destinazione del viaggio, all'interno o all'esterno della provincia. Con la combinazione dei due criteri abbiamo realizzato la seguente tipologia dei viaggi ecclesiastici sviluppati nella Scythia Minor, viaggi che avevano quale destinazione o punto di partenza questa provincia.*

1. Missioni di amministrazione della vita religiosa dell' eparchia:

1.1. visitationes: all'incirca 303: Evangelico di Tomi (- 303/4 -) → Halmyris; 400 circa: Teotimo I di Tomi (390 circa – 407 circa) → al nord della provincia

1.2. translatio caerimoniae: saec. V.VI: Tomi → Dinogetia, Noviodunum, Axiopolis

2. Partecipazione ai concili:

2.1. partecipazione ai concili universali: I Nicea (325) – Ignotus (?); II Costantinopoli (381) – Gerontio (Terentio, Terennio) (- 381 -); III Efeso (431) – Timoteo (- 431 -); IV

Calcedonia (451) – Alessandro (448-452) (?); V Costantinopoli (553) – Valentiniano (- 550, 553 -) (?)

2.2. *partecipazione ai concili locali*: Costantinopoli (400 o 401-402) – Teotimo I (390 circa – 407 circa); *Ad Quercum* (settembre 403) – Teotimo I (390 circa – 407 circa); Costantinopoli (448) – Alessandro (448-452); Costantinopoli (520) – Paterno (498-520)

3. *Viaggi in grandi centri ecclesiastici a fini teologici*: Teotimo I (390 circa – 407 circa) → Costantinopoli (400 o 401-402); Alessandro (449-452) → Calcedonia (452); monaci sciti, il vescovo Paterno (498-520) → Costantinopoli (519); monaci sciti → Roma (519-520); monaci sciti → Costantinopoli (520)

4. *Epistulae*:

4.1. „*Il dossier Saba il Goto*”: 373: **Ep.* Iunio Sorano, *dux Scythiae* → Basilio di Cesarea; **Ep.* Bretanio di Tomi (- 368/9 -) (?) o Ascolio, „monaco e prete” (?) → Basilio di Cesarea; 374: *Ep.* 164, 165 Basilio di Cesarea → Bretanio di Tomi (- 368/9 -) (?) o Ascolio, „monaco e prete” (?)

4.2. „*Il dossier monofisita*”: 458: *Ep.* Leone I il Trace (457-474) ↔ Teotimo II di Tomi (- 458 -); 550 circa: Rustico e Sebastiano, *adiutores papae* → Valentiniano I di Tomi (- 550, 553 -) *et alii*; **Ep.* Valentiniano I di Tomi (- 550, 553 -) → Vigilio (537-555); 553: *Ep.* Vigilio (537-555) → Valentiniano I di Tomi (- 550, 553 -)

4.3. „*Il dossier dei monaci sciti (della Scizia)*”: 519: *Ep.* monaci sciti (Roma) → *episcopi Africae* (Sardinia); *Ep.* Fulgenzio di Ruspe (467-532) (Sardinia) → monaci sciti (Roma); 520: *Ep.* Giovanni Massenzio (Costantinopoli) ↔ *Ep.* Fulgenzio di Ruspe (467-532) (Sardinia); *Ep.* Giovanni Massenzio (Costantinopoli) → „*ad universos episcopos*”; 523-526: *Ep. episcopi Africae* (Sardinia) → Giovanni Massenzio (Costantinopoli)

5. *Rapporti con altri centri ecclesiastici*:

5.1. *translatio reliquiae*: 373: *Gothia* → *Scythia* → *Cappadocia*

5.2. *translatio caerimoniae*: 400 circa: Costantinopoli → *Scythia*; *saec. IV.V.VI: ecclesiae orientales, occidentales* → *Scythia*

5.3. *dora*: *saec. IV.V.VI: ecclesiae orientales* → *Scythia*

6. *Viaggi missionari*: 400 circa: Teotimo I di Tomi (390 circa – 407 circa) → „sciti nomadi”

7. *Esilio*:

7.1. *auto-esilio (esilio volontario) o rifugio di alcuni cristiani delle province per le persecuzioni*: 303/4 circa: il presbitero Bonoso di *Halmyris* → „*in secreto loco*”

7.2. *auto-esilio (esilio volontario) o rifugio nella Scythia Minor di alcuni cristiani venuti da altre regioni*: 290 circa: Epitteto, Astione dall’ „*urbs quae in Orientis partibus fecerat*”; 369-372 circa: cristiani dalla *Gothia*

7.3. *esilio nella Scythia Minor imposto ad alcuni cristiani dalle autorità imperiali pagane*: 323-324 circa: Gordiano di Paflagonia, Macrobio, Massimo (?) dalla *Cappadocia* → Tomi

7.4. *esilio nella propria provincia*: 368-369 circa: Bretanio di Tomi (?)

7.5. *esilio oltre i confini della provincia*: 368-369 circa: Bretanio di Tomi (?)

7.6. *esilio di alcuni eretici o scismatici nella provincia della Scythia Minor*: 350 circa: Audio (Audios, Uda) di Edessa; 385 circa: Eunomio di Cizico († 394)

8. *Pellegrinaggio*:

8.1. *pellegrinaggio extra-provinciale*: *Aegyptus, Syria Palaestina, Asia Minore*

8.2. *pellegrinaggio interprovinciale*: *loca sancta provinciale*

ITINERARIILE ECLEZIASTICE ÎN SCYTHIA MINOR

Rezumat: *Formele de mobilitate finalizate de acțiunile de natură ecleziastică sunt numite „itinerariile ecleziastice”: relațiile cu alte eparhii și cu diverse centre ale autorității Bisericii universale, participarea la concilia, relațiile dintre episcopii locali și conducători, corespondența, transferurile de relicve, pelerinajul etc. Itinerariile ecleziastice sunt clasificate fie în funcție de statutul persoanelor, adică cei consacrați (episcopi, călugări, persoane aflate în serviciul unei autorități ecleziastice) sau simpli credincioși, fie de destinația călătoriei în interiorul sau în afara provinciei. Prin combinarea a două criterii am realizat următoarea tipologie de călătorii ecleziastice, dezvoltate în Scythia Minor, călătorii care aveau orice destinație sau ca punct de plecare această provincie.*